
DOPRINOS ŠKOLSKOGA VJERONAUKA ODGOJU DJECE I MLADIH ZA EUHARISTIJSKO SLAVLJE

Josip Šimunović, Zagreb

UDK: 268: 265.32

265.32 : 268

Pregledni znanstveni rad

Primljeno 12/2005.

Sažetak

U članku je govor o pozitivnoj zadaći katoličkoga vjeronauka u osnovnim i srednjim školama u odgoju za pravilno shvaćanje i prihvaćanje euharistije, premda školski vjeronauk nije jedini čimbenik u životu učenika koji stvara pravu sliku o euharistiji. U razmišljanju o zadanoj temi polazi se od religiozne stvarnosti hrvatskog društva. U toj religioznoj različitosti nalazimo učenike i obitelji iz kojih dolaze te njihovu određenu (ne)otvorenost prema vjerskom životu i sadržajima, pa tako i prema sakramentu euharistije.

Donosi se pregled govora o euharistiji u vjeronaučnim udžbenicima i radnim bilježnicama za osnovnu i srednju školu, različite načine govora o euharistiji unutar školskoga vjeronauka, te mogućnosti školskoga vjeronauka u odgoju djece i mladeži za euharistijsko slavlje koje bi trebale još više zaživjeti.

Ključne riječi: euharistija, odgoj, učenici, školski vjeronauk, vjeronaučni udžbenici, radne bilježnice za školski vjeronauk, vjeroučitelj, školski pastoral.

Uvod

Ivo Brešan napisao je fantapolitički roman Država Božja 2053. Radnja romana vodi nas u Hrvatsku, u kojoj je ta godina godina izbora. Na izborima je, neočekivano pobijedila Hrvatska kršćanska socijalna stranka, na političkoj sceni relativno nov subjekt. Nakon pobjede te stranke, ukida se višestranačka demokracija i dolazi do prekida odnosa s ostatkom Europe. Osnivaju se zavodi za mentalnu higijenu, u kojima se genetskim inženjeringom buntovnike pretvara

u poslušnike. Bez potvrde o nazočnosti misama ne može se ništa, pa čak ni produljiti osobna iskaznica...¹

Mnogo je toga još opisano u ovom Brešanovom romanu. Sâm autor kaže kako knjiga "nema namjere biti nikakvo proročko kazivanje o tome što nas čeka za pedeset godina (...) Ona samo želi upozoriti na nešto u što ne može biti nikakve sumnje: svako buduće vrijeme, ma kakvo bilo i ma koliko bilo udaljeno od nas, bit će isto tako bremenito prošlošću baš kao što je i ovo naše. I kao što je, uostalom, bilo svako tijekom čitave povijesti. Jer, trajanje je jedan

¹ Kao ilustraciju rečenog, donosim kratak dijalog između nekadašnjeg direktora splitskoga škvera Jakova Leke i gospodina Šparade. U brodogradilištu su počeli otpuštati radnike, jer se stvorio višak radne snage. Sve je manje bilo stranih naručitelja, pa su pogoni proizvodili uglavnom za domaće potrebe. Mnogi su trebali biti otpušteni, a kriteriji prosudbe bili su članstvo u Hrvatskoj kršćansko socijalnoj stranci i kako radnici obavljaju svoje vjerske dužnosti. Na red su došli i inženjeri...

'Jednoga dana Šparada pozove Jakova k sebi u ured i započne onako izdaleka: 'Gospodine Leko, svojedobno sam od vjerske policije dobio vrlo povoljno mišljenje o vama. Ali ne vidim vas nikada ovdje kod nas na skupnim molitvama.'

'Ja to više volim obavljati u samoći.'

'Idete li barem u crkvu na mise?'

'Ne baš jako često... ali, da! Išao sam.'

'Možete li mi pokazati potvrde o tome?'

Jakov mu preda ono što je imao, a Šparada pogleda i reče: 'Ove su starije više od dva mjeseca. Imate li neke novije?'

'Nemam. Poslije ovoga nisam više išao.'

'Smijem li pitati zašto?'

Kako mu je ovo čačkanje po njegovim privatnim stvarima počelo već ići na živce, Jakov je jednostavno istresao pred Šparadom ono što misli, pa neka bude što ima biti: 'Nisam u tome našao ono duhovno bogatstvo koje su mi obećali. Osim nekih glupih pokreta i praznih riječi, nije bilo ničeg vrijednog ponovnog dolaženja.'

'Užas!' uhvati se Šparada za glavu. 'Znate li da je ovo što ste rekli već stvar za tročlani sud... popravak u Zavodu. Ali imat ću obzira prema vama, jer ste ipak u svemu bili korektni. I kao direktor ste dobro vodili ustanovu. No morate shvatiti da vam u ovim novim okolnostima ovdje kod nas više ne može biti mjesta.'

Tako je Jakov već nekoliko mjeseci bez posla. I on i djeca živjeli su isključivo od ženine plaće; Marija je radila kao knjigovoda u 'Primi' i još nitko nije postavljao pitanje njezine podobnosti. Ali Jakov se nikako nije mogao pomiriti sa svojim novim položajem. Ovakav život, u kojem mu je uskraćeno baviti se onim što je uložio čitava sebe, postao mu je naprosto nepodnošljiv. Pogotovo uz stalnu bojazan da bi zbog njega i žena mogla izgubiti posao, a djeca gladovati. Zato je, nakon duljeg razmišljanja i kolebanja, ipak uspio u sebi svladati strah i donijeti odluku. Otići će do oca na Iž i dijeliti njegovu sudbinu, ma što ga čekalo. Uostalom, ako pogine, to može samo donijeti rasterećenje i njemu i obitelji. Barem će Mariji biti lakše prehraniti troje djece, kada su jedna usta manje za stolom. Kako je znao da će ona sve učiniti ne bi li ga odvrtila, spakirao se dok je ona bila na poslu, poljubio djecu, iskrcao se iz kuće i zaputio na autobusni kolodvor." Ulomak preuzet iz: Ivo Brešan, Država Božja 2053., Sysprint, Zagreb, 2003., str. 145.-146.

neprekidan progres prošlosti, koja nagriza budućnost i koja se nadima idući naprijed, kaže Henri Bergson”.²

Što je poznatog hrvatskog pisca potaknulo da napiše ovo djelo, najbolje zna on sam. Ono što je mene osobno zaintrigiralo, jest među ostalim i činjenica da je nazočnost na misama igrala veliku ulogu ne samo u vjerskom nego i u društvenom životu. Je li to piščeva aluzija na ono čemu u nekoj mjeri svjedočimo danas da se ne bi dogodilo sutra: npr. miješanje crkvenih stvari u političke stavove i programe od strane samih političara, možda glasnost Crkve u različitim društvenim pitanjima, borba za neradnu nedjelju koja bi trebala svima biti dan odmora, obiteljskog zajedništva te ako su građani Hrvatske kojim slučajem i vjernici (nisam rekao katolici!), onda i dan kada bi se trebali susresti s Bogom i Njegovim Sinom u euharistiji, raznolike prakse praćenja naših učenika koji se spremaju primiti određene sakramente raznim prozivanjima ili bilježenjima...?

Pripremajući se za ovo predavanje koje nosi naslov Doprinos školskoga vjeronauka u odgoju djece i mladih za euharistijsko slavlje, odmah sam se sjetio Brešanova romana. U njemu spominje euharistiju i koju važnost ona ima u životu građana Hrvatske, što svakako nije ona važnost koju euharistija zaista daje vjerskom, ali i općeljudskom životu čovjeka.

Mi se nalazimo u 2005. godini, Godini euharistije, ne u godini 2053. Da ne bi došlo do krivog shvaćanja euharistije u životu čovjeka, danas veliku zadaću ima i školski vjeronauk. U svojem ostvarivanju ima zadaću senzibilizirati učenike za bogatstvo euharistije. Namjerno sam izabrao negativni stav u Brešanovu romanu prema euharistiji, da bih došao do pozitivne zadaće katoličkoga vjeronauka u osnovnim i srednjim školama u odgoju za pravilno shvaćanje i prihvaćanje euharistije. No ne smijemo zaboraviti da katolički vjeronauk u osnovnim i srednjim školama, nije jedini koji kod učenika stvara pravu sliku o euharistiji.

Glavna svrha katoličkoga vjeronauka u osnovnoj školi je “sustavno i što cjelovitije, dijaloški i ekumenski vrlo otvoreno, upoznavanje (ne samo na informativno-spoznajnoj nego i na doživljajnoj i djelatnoj razini) katoličke vjere u svim njezinim bitnim dimenzijama”.³ To

² Isto, str. 9.

³ Hrvatska biskupska konferencija, Plan i program katoličkoga vjeronauka u osnovnoj školi, Nacionalni katehetski ured Hrvatske biskupske konferencije, Ministarstvo prosvjete i športa Republike Hrvatske, Zagreb, 1998., str. 6. Program katoličkoga vjeronauka u osnovnoj školi iz 2003. godine, donosi

znači da učenicima u osnovnoj školi čiji su roditelji odabrali katolički vjeronauk, treba omogućiti sustavno i što cjelovitije poznavanje katoličke vjere u njezinu učenju, slavljenju, životnom ostvarivanju i u različitim vidovima življenja vjerničkog zajedništva.⁴ Upravo iz ovih perspektiva, koje mogu više puta biti i zaboravljene u ostvarivanju katoličkoga vjeronauka u osnovnoj školi, mogu gledati na školski vjeronauk kao na važan djelatni čimbenik koji otvara srca učenika za euharistiju. Osim što učenicima pruža vjerski sadržaj, školski vjeronauk senzibilizira učenike za aktualizaciju vjerskih saznanja u liturgijsko-molitvenom i komunitarnom ozračju. Školski vjeronauk nije samo informativan nego i formativan. Nije dovoljno samo čuti ili naučiti vjerske sadržaje, nego ih je važno primijeniti u vlastitu životu.

Drugi vatikanski koncil u konstituciji o svetoj liturgiji *Sacrosanctum concilium* kaže da je liturgija Crkve "vrhunac ka kojemu teži djelatnost Crkve, i ujedno izvor iz kojeg proističe sva njezina snaga".⁵ U središtu života i djelovanja Kristove zajednice vjernika nalazi se upravo euharistija, Kristova žrtva, koju je on ostavio da generacije i generacije učenika čine njemu na spomen. Ako djelovanje Crkve ima svoj vrhunac u liturgiji, a djelovanje Crkve je i školski vjeronauk, onda i školski vjeronauk ima svoj vrhunac u liturgiji i njezinom središtu – euharistiji.

Katolički vjeronauk u srednjim školama nastoji učenicima "pružiti cjelovito poznavanje katoličke vjere, njezine tradicije i vjersko-odgojne posebnosti (...), pomoći da razviju vlastite duhovne sposobnosti, etičko-moralnu svijest i vrijednosti te izgrađen kritički

također istu svrhu katoličkoga vjeronauka u osnovnoj školi samo malo prošireniju: "Svrha katoličkoga vjeronauka u osnovnoj školi sustavno je i skladno teološko-ekleziološko i antropološko-pedagoško povezivanje Božje objave i crkvene tradicije sa životnim iskustvom učenika s ciljem ostvarivanja sustavnoga i cjelovitoga, ekumenski i dijaloški otvorenoga upoznavanja katoličke vjere na informativno-spoznajnoj, doživljajnoj i djelatnoj razini radi postignuća zrelosti kršćanske vjere i postignuća cjelovitoga općeljudskoga i vjerskoga odgoja učenika koji žive u svojem religioznom i crkvenom, kulturnom i društvenom prostoru." Citat iz: Hrvatska biskupska konferencija, Program katoličkoga vjeronauka u osnovnoj školi, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2003., str. 37; usp. također Josip Baričević, Plan i program katoličkoga vjeronauka u osnovnoj školi, u: Kateheza 20 (1998), 3, str. 215.-217.

⁴ Hrvatska biskupska konferencija, Plan i program katoličkoga vjeronauka u osnovnoj školi, Nacionalni katehetski ured Hrvatske biskupske konferencije, Ministarstvo prosvjete i športa Republike Hrvatske, Zagreb, 1998., str. 6.

⁵ *Sacrosanctum concilium*. Konstitucija o svetoj liturgiji, u: Drugi vatikanski koncil, Dokumenti. Latinski i hrvatski, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, ⁵1998., br. 10.

odnos prema životu i svijetu.”⁶ Kada se navodi u svrši katoličkoga vjeronauka u srednjim školama pružanje učenicima vjersko-odgojnih posebnosti katoličke vjere te pomoć u razvijanju učeničke duhovne sposobnosti, ne krije li se tu zaživljavanje istinskoga vjerskoga života koji treba ići paralelno s razvojem osobnosti učenika? A u zaživljavanju istinskoga vjerskoga života svakako ne smijemo zanemariti pružanje pomoći učenicima da stvore osobni vjernički stav prema euharistiji.

Ukratko smo se prisjetili što je svrha katoličkoga vjeronauka u osnovnim i srednjim školama. Svi se slažemo da ona nije samo punjenje učeničkih glava vjerskim sadržajima nego i poticanje na osobni susret s Bogom i Njegovim Sinom. Taj susret događa se i u euharistiji.

Jedno je što se nalazi u planovima i programima, a drugo je stvarnost u kojoj se konkretizira ostvarivanje katoličkoga vjeronauka u svim njegovim dimenzijama. Mnogi čimbenici utječu na (ne)ostvarivanje vjerskog odgoja i obrazovanja u školama. Jedan od njih je i religiozna obilježnost društva u kojem živimo.

1. Religiozna stvarnost hrvatskoga društva

Poznat je broj onih koji su se izjasnili kao katolici na zadnjem popisu stanovništva Republike Hrvatske 2001. godine. U brojkama je to 3.897.332 od ukupno 4.437.460 stanovnika, a u postotcima 87,83 posto.⁷ Zaista, velik broj katolika! Nas zanima u okviru ovog priloga kojim tipologijama vjernika ti katolici pripadaju.

U tome će nam pomoći tri vrijedna istraživanja koja su provedena na razini cijele Republike Hrvatske. Prvo je nosilo naslov Vjera i moral u Hrvatskoj; provedeno je 1997. godine, a voditelj istraživanja bio je prof. dr. Marijan Valković.⁸ Drugo istraživanje pod naslovom European Values Study, Europsko istraživanje vrednota

⁶ Hrvatska biskupska konferencija, Nacionalni katehetski ured, Program nastave katoličkoga vjeronauka za srednje škole, Katehetski salezijanski centar, Zagreb, 2002., str. 11.

⁷ Usp. Mirjana Lipovščak (prir.), Popis stanovništva, kućanstva i stanova 31. ožujka 2001. Stanovništvo prema državljanstvu, narodnosti, materinskom jeziku i vjeri, Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Statistička izvješća 1166, Zagreb, 2003., str. 27.

⁸ Djelomično izvješće ovog istraživanja možemo naći u: Bogoslovska smotra 68 (1998), br. 4.

provedeno je 1999. godine, a voditelj tog projekta bio je prof. dr. Josip Baloban.⁹ Treće istraživanje nosi naslov Aufbruch. Istraživanje je to Pastoralnoga foruma iz Beča u tranzicijskim postkomunističkim zemljama, među koje spada i Republika Hrvatska. Istraživanje je trajalo od 1997. do 2000. godine, a voditelj Aufbrucha za Republiku Hrvatsku bio je prof. dr. Pero Aračić.¹⁰ Dva potonja istraživanja bila su međunarodna.

Gordan Črpić i Stjepan Kušar u svom članku Neki aspekti religioznosti u Hrvatskoj, uzimajući u obzir važnost religije u životu ljudi te učestalost dolaženja na misu, donose tri kategorije vjernika: praktični, tradicionalni i nominalni vjernici.¹¹ Element dolaska na misu vrlo je važan, jer se u ovom prilogu upravo govori o euharistiji i o doprinosu školskog vjeronauka odgoju djece i mladih za euharistijsko slavlje. Pero Aračić, Gordan Črpić i Krunoslav Nikodem u Postkomunističkim horizontima donose uz ove nabrojene kategorije vjernika i četvrti tip vjernika, a to su izborni kršćani.¹²

Praktični vjernici su oni kojima je vjera jako važna i najmanje jednom tjedno odlaze na misu. Rezultati istraživanja govore o 25 posto takvih vjernika ukupne populacije.

Tradicionalni vjernici su oni kojima je vjera važna, ali na mise dolaze o blagdanima ili prigodice. Takvih je vjernika 50 posto.

Nominalni vjernici su oni koji se smatraju katolicima, a vjera u njihovu životu ne zauzima odveć značajno mjesto, na mise dolaze rijetko, i to blagdanima. Takvih je 15 posto vjernika.¹³

Izborni kršćani su oni "koji izrijeком kažu da prihvaćaju dio onoga što Crkva uči. Kod nas takvih kršćana ima 35 posto."¹⁴

⁹ Djelomično izvješće ovog istraživanja objavljeno je u: Bogoslovska smotra 70 (2000), br. 2.

¹⁰ Djelomični podaci ovog istraživanja su objavljeni u: Vjesnik \akovačke i Srijemske biskupije 12/2000; a cjeloviti u: Pero Aračić, (ur.), "Jeremija, što vidiš?" (Jr 24,3). Crkva u hrvatskom tranzicijskom društvu, Biblioteka Diacovensia, Studije 3., \akovo, 2001.

¹¹ Usp. Gordan Črpić, Stjepan Kušar, Neki aspekti religioznosti u Hrvatskoj, u: Bogoslovska smotra 68 (1998) 4, str. 555.-556.

¹² Usp. P. Aračić, G. Črpić, K. Nikodem, Postkomunistički horizonti. Obris sustava vrijednosti i religijskih orijentacija u deset postkomunističkih zemalja, Biblioteka Diacovensia, Studije 6., \akovo, 2003., str. 179.

¹³ Usp. G. Črpić, S. Kušar, Neki aspekti religioznosti u Hrvatskoj, u: Bogoslovska smotra 68 (1998) 4, str. 555.-556.

¹⁴ P. Aračić, G. Črpić, K. Nikodem, Postkomunistički horizonti. Obris sustava vrijednosti i religijskih orijentacija u deset postkomunističkih zemalja, Biblioteka Diacovensia, Studije 6., \akovo, 2003., str. 179.

Josip Baloban i Gordan Črpić u članku *Određeni aspekti crkvenosti donose četverostruku tipologiju vjernika s obzirom na sudjelovanje u misi: redoviti praktikanti, povremeni praktikanti, prigodni praktikanti i nepraktikanti.*

Redoviti praktikanti idu na misu jednom tjedno ili češće.

Povremeni praktikanti idu na misu jednom mjesečno.

Prigodni praktikanti idu na misu ponekad.

Nepraktikanti ne idu na misu.¹⁵

Ovo je slika vjerskih obiteljskih šarolikosti iz kojih dolaze naši učenici. U svojim obiteljima žive određenu vjersku atmosferu¹⁶ koju onda donose sa sobom na školski vjeronauk. Ta određena obiteljska vjerska atmosfera može (ne)pridonijeti otvorenosti učenika prema sadržajima, pa tako i prema govoru o euharistiji koji se nudi u okviru plana i programa konfesionalnog vjeronauka u školama.

Svjesni smo da je vjera živi proces te njezino stanje i zrelost nije moguće izmjeriti na bilo koje načine za duže vrijeme, premda se ona očituje u "izvanjskim i javnim oblicima i ima svoju etičku komponentu, ne samo osobnu nego i društvenu te, u tom pogledu, podliježe izvanjskom promatranju koje može poprimiti i znanstveni oblik".¹⁷ Navedena istraživanja služe za obilježavanje stanja, ali i naslućivanje trendova koji su važni za pastoraliste i crkvene djelatnike, među koje ubrajamo i vjeroučitelje.¹⁸ Pastoralisti i crkveni djelatnici predlažu na temelju istraživanja smjerove crkvenog djelovanja "za sazrijevanje vjere te poboljšanje vjerske prakse i njezinog približavanja idealu zahtjevnosti Isusa Krista".¹⁹ Ova je konstatacija od velike važnosti za daljnje razmišljanje o našoj temi.

¹⁵ Usp. J. Baloban, G. Črpić, *Određeni aspekti crkvenosti*, u: *Bogoslovska smotra* 70 (2000), 2, str. 265.

¹⁶ *Beschluss, Christliche gelebte Ehe und Familie*, u: L. Bertsch (ur.), *Gemeinsame Synode der Bistümer in der Bundesrepublik Deutschland*, Svezak 1., Freiburg, 1976., str. 437.

¹⁷ M. Valković, *Vjera i moral u Hrvatskoj. Opći uvod*, u: *Bogoslovska smotra* 68 (1998), 4, str. 463.

¹⁸ Definicija vjeroučitelja Lucia Soravite kaže: "Vjeroučitelj je pastoralni djelatnik koji, posjedujući osnovnu ljudsku i kršćansku zrelost te određenu pastoralnu stručnost, u ime crkvene zajednice kojoj pripada i po 'ovlaštenju' biskupa ili zastupnika, promiče i vodi sustavan i postupan itinerarij kršćanskog odgoja za određenu skupinu naslovnika." L. Soravito, *Vjeroučitelj*, u: M. Pranjić, (prir.), *Religijsko-pedagoško katehetski leksikon*, Katehetski salezijanski centar, Zagreb, 1991., str. 794.

¹⁹ P. Aračić, G. Črpić, K. Nikodem, *Postkomunistički horizonti. Obris sustava vrijednosti i religijskih orijentacija u deset postkomunističkih zemalja*, Biblioteka *Diavocensia*, Studije 6, Jakovo, 2003., str. 175.

2. Školski vjeronauk i govor o euharistiji

U razmišljanju o doprinosu školskog vjeronauka u odgoju učenika za euharistijsko slavlje, prelistao sam vjeronaučne udžbenike i radne bilježnice za osnovnu školu (jasno, one koje imamo!) i vjeronaučne udžbenike srednje škole (također koje imamo!) te planove i programe za konfesionalni vjeronauk u osnovnoj i srednjim školama (za one razrede za koje nemamo vjeronaučne udžbenike i radne bilježnice!), kako bih vidio koliko je nastavnih jedinica i tema o euharistiji zastupljeno u našim vjeronaučnim udžbenicima, radnim bilježnicama i planovima i programima konfesionalnoga školskog vjeronauka.

2.1. Govor o euharistiji u vjeronaučnim udžbenicima i radnim bilježnicama za osnovnu školu

Analizirajući nove vjeronaučne udžbenike i radne bilježnice koji se koriste za prenošenje vjerskog sadržaja učenicima osnovne škole, možemo doći do zaključka kako je govor o euharistiji skroman, izuzevši vjeronaučni udžbenik za treći razred, *Za stolom ljubavi i pomirenja*, što je i logično, budući da se učenici u tom godištu pripremaju za sakramente pomirenja i svete pričesti.

S jedne strane je i razumljivo da u godištim nema baš nekog velikog govora o euharistiji, jer svako godište ima svoju određenu koncepciju prenošenja vjerskih sadržaja koji se uklapaju u cjelokupnu koncepciju katoličkoga vjeronauka u osnovnoj školi. S druge strane, mislim da je u određenim nastavnim jedinicama ipak trebao biti zastupljeniji govor o euharistiji, jer se materija nastavnih jedinica može lako aktualizacijski povezati s njom (npr. u nastavnim jedinicama o Bibliji, molitvi, pjesmama u našem narodu, običajima i vjerskim obilježavanjima određenih kristoloških i marioloških blagdana, itd.).

Gdje i kako je prisutan govor o euharistiji u vjeronaučnim udžbenicima i radnim bilježnicama za osnovnu školu?

U vjeronaučnom udžbeniku za prvi razred osnovne škole *Učimo ljubiti Boga i ljude* govor o euharistiji imamo u osmoj nastavnoj cjelini *Ususret Uskrsu*, i to u nastavnoj jedinici *Uskoro slavimo Uskrs*, kada je riječ o Velikom četvrtku – Isusovoj gozbi ljubavi.²⁰ U vježbenici,

²⁰ Usp. *Učimo ljubiti Boga i ljude*. Vjeronaučni udžbenik za prvi razred osnovne škole, Glas Koncila, Zagreb, 2003., str. 73.

unutar iste nastavne cjeline i jedinice, tu sadržajnu materiju prati određeni zadatak koji učenici trebaju ispuniti.²¹ Nadalje, u istoj nastavnoj cjelini, ali u nastavnoj jedinici Slavimo Uskrs – u obitelji, u školi i u župi, nailazimo na govor o euharistiji.²²

Posljednja nastavna cjelina vjeronaučnog udžbenika za prvi razred Zajedno smo radosni, u dvjema nastavnim jedinicama, Susreti Isusovih učenika i Ostanimo povezani, spominju i potiču učenike na nedjeljni euharistijski susret.²³

Vježbenica za prvi razred osnovne škole donosi zadatak za nastavnu jedinicu Susreti Isusovih učenika.²⁴

Vjeronaučni udžbenik za drugi razred osnovne škole Rastimo u zahvalnosti, donosi u dvije nastavne cjeline i dvije nastavne jedinice sadržaje o euharistiji. U nastavnoj cjelini Crkva je velika Božja obitelj, unutar nastavne jedinice U obitelji živimo jedni za druge, govor je o nedjelji u obitelji i važnosti odlaska obitelji na slavlje svete mise u župnu crkvu.²⁵ U desetoj nastavnoj cjelini, Naša radost i zahvalnost, a u nastavnoj jedinici Zahvalnost Bogu za dar učenja, učenici se potiču da nedjelja bude "dan slavlja, svete mise i obiteljskog zajedništva".²⁶

U vježbenici za drugi razred osnovne škole nema govora o euharistiji.²⁷

Već svojim naslovom Za stolom ljubavi i pomirenja, vjeronaučni udžbenik za treći razred osnovne škole daje učeniku, roditeljima i vjeroučitelju/ici smjerokaz prema čemu će sadržaji ovog godišta biti usmjereni. Na poseban način to ocrtavaju peta, šesta i sedma nastavna cjelina.²⁸

²¹ Usp. Učimo ljubiti Boga i ljude. Vježbenica iz vjeronauka za prvi razred osnovne škole, Glas Koncila, Zagreb, 2003., str. 51.

²² Usp. Učimo ljubiti Boga i ljude. Vjeronaučni udžbenik za prvi razred osnovne škole, Glas Koncila, Zagreb, 2003., str. 78.-79.

²³ Usp. Isto, str. 86.-87; 91.

²⁴ Usp. Učimo ljubiti Boga i ljude. Vježbenica iz vjeronauka za prvi razred osnovne škole, Glas Koncila, Zagreb, 2003., str. 62.

²⁵ Usp. Rastimo u zahvalnosti. Vjeronaučni udžbenik za drugi razred osnovne škole, Glas Koncila, Zagreb, 2003., str. 89.

²⁶ Isto, str. 97.

²⁷ Usp. Rastimo u zahvalnosti. Vježbenica iz vjeronauka za drugi razred osnovne škole, Glas Koncila, Zagreb, 2004.

²⁸ Usp. Za stolom ljubavi i pomirenja. Vjeronaučni udžbenik za treći razred osnovne škole, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2003., str. 69.-114.

Istoimena radna bilježnica za ovaj razred obrađuje sakrament euharistije u šestoj cjelini pod nazivom U euharistiji Isus je uvijek s nama.²⁹

Na putu vjere naslov je vjeronaučnog udžbenika za četvrti razred osnovne škole. Na pola stranice, u trećoj nastavnoj cjelini, S Bogom na putu života, i nastavnoj jedinici Odabrao sam život, u sklopu govora o trećoj Božjoj zapovijedi imamo razmišljanje o euharistiji.³⁰

U udžbeniku za peti razred osnovne škole, Ja sam put, nema izravnog govora o euharistiji. No može se u drugoj cjelini, Religija u životu čovjeka: Božji tragovi, u nastavnoj jedinici Kršćanstvo, spomenuti euharistija. Naime, kada se učenike potiče da predstave kršćanstvo riječima: "Kršćane možemo prepoznati po...",³¹ mogu u razgovoru spomenuti da se kršćani prepoznaju po slavljenju euharistije, jer slike u udžbeniku, ispod poticajne i nedovršene rečenice, sugeriraju taj odgovor.

Deveta nastavna jedinica, Čovjek se obraća Bogu molitvom i pjesmom, u nastavnoj jedinici Kada molimo, spominje i molitvu na kraju tjedna, nedjeljom i blagdanom, kada se "kršćani kao zajednica okupljaju nedjeljom i blagdanom na euharistiju i molitvu".³²

Radna bilježnica iz vjeronauka za peti razred osnovne škole ne donosi ništa o euharistiji.³³

Udžbenik šestog razreda osnovne škole Pozvani na slobodu, u šestoj nastavnoj cjelini, Sakramenti - znakovi susreta s Bogom i ljudima, donosi obradu sakramenta euharistije,³⁴ što prati i radna bilježnica³⁵ za isti razred.

Zajedno u ljubavi, vjeronaučni udžbenik za sedmi razred osnovne škole, u sklopu druge nastavne cjeline Dekalog pravila za

²⁹ Usp. Za stolom ljubavi i pomirenja. Radna bilježnica iz vjeronauka za treći razred osnovne škole, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2005., str. 68-82.

³⁰ Usp. Na putu vjere. Vjeronaučni udžbenik za četvrti razred osnovne škole, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2004., str. 33.

³¹ Ja sam put. Vjeronaučni udžbenik za peti razred osnovne škole, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2003., str. 30.

³² Isto, str. 134.

³³ Usp. Ja sam put. Radna bilježnica iz vjeronauka za peti razred osnovne škole, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2004.

³⁴ Usp. Pozvani na slobodu. Vjeronaučni udžbenik za šesti razred osnovne škole, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2003., str. 101.-103.

³⁵ Usp. Pozvani na slobodu. Radna bilježnica iz vjeronauka za šesti razred osnovne škole, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2004., str. 88.-89.

život u ljubavi i vjernosti, kada se obrađuje treća Božja zapovijed, smješta govor o euharistiji i sudjelovanju na nedjeljnom euharistijskom slavlju.³⁶

Udžbenik za osmi razred, S Kristom u život, donosi govor o euharistiji unutar pete nastavne cjeline, U Isusu Kristu upoznajemo pravoga Boga u nastavnoj jedinici Ljubio nas je do kraja.³⁷

2.2. Govor o euharistiji u vjeronaučnim udžbenicima i Programu nastave katoličkoga vjeronauka za srednje škole

Analizom novih udžbenika za prvi i drugi razred srednjih škola te obnovljenog Programa nastave katoličkoga vjeronauka za srednje škole, možemo potvrditi da je izravni govor o euharistiji prilično skroman. Jasno, taj se izravni skromni govor o euharistiji može (mora!) uvijek proširiti aktualizacijskim govorom unutar nastave školskoga vjeronauka koji obuhvaća i euharistiju.

Vjeronaučni udžbenik za prvi razred srednje škole, Tražitelji smisla, donosi govor o euharistiji u drugoj nastavnoj cjelini, Čovjek – religiozno biće, u nastavnoj temi o monoteističkim religijama, konkretno kada se obrađuje kršćanstvo i naglašava da je za kršćane "najveći čin bogoštovlja sudjelovanje u euharistijskom slavlju, misi".³⁸ Pohvalno je što se učenike potiče kako "nije dovoljno samo fizičko prisustvovanje na misi, nego je potrebno i duhovno sudjelovanje, a još bolje ako se za misu svatko unaprijed osobno ili u skupini pripravi. Nakon toga slavlja, okrijepljeni Isusom, kršćani odlaze u svakodnevni život svjedočiti svoju vjeru".³⁹

Odvažni svjedoci, vjeronaučni udžbenik za drugi razred srednje škole, dijelove nastavnog sadržaja potkrijepljenim govorima o euharistiji ima unutar prve nastavne cjeline, Crkva nastavlja Kristovo djelo i to u nastavnim temama: Bit ćete mi svjedoci - sve do kraja zemlje, Jedna Crkva u mnoštvu crkava, Jedinstvo i razlike u

³⁶ Usp. Zajedno u ljubavi. Vjeronaučni udžbenik za sedmi razred osnovne škole, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2003., str. 30.-31.

³⁷ Usp. S Kristom u život. Vjeronaučni udžbenik za osmi razred osnovne škole, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2005., str. 123.-124.

³⁸ Tražitelji smisla. Vjeronaučni udžbenik za prvi razred srednje škole, Katehetski salezijanski centar, Zagreb, 2003., str. 91.

³⁹ Isto.

Crkvi.⁴⁰ Druga nastavna cjelina, Crkva u povijesti, ima također govor o euharistiji unutar nastavne teme Susret s antičkim svijetom.⁴¹

Program nastave katoličkoga vjeronauka za treći razred srednje škole, smješta govor o euharistiji unutar treće nastavne cjeline, Ljubav prema Bogu, i nastavne teme Poštivanje dana Gospodnjega, kada se uz obilježja nedjelje – dana Gospodnjega, spominje nedjelja kao dan liturgijskog zajedništva, što svakako aludira na euharistijsko slavlje.⁴²

Za četvrti razred srednje škole Program donosi govor o euharistiji unutar druge nastavne cjeline, Sakramenti inicijacije i obrade sadržaja o tom sakramentu ljubavi.⁴³

Program nastave katoličkoga vjeronauka za srednje škole naglašava kako je u trogodišnjim školama, program katoličkoga vjeronauka prvoga i drugog godišta isti kao i kod četverogodišnjih škola, jedino što se razlikuje završno, treće godišće. Tako i trogodišnje škole u prvom i drugom razredu imaju planirani govor o euharistiji kao i četverogodišnje škole, dok u trećem razredu obradu euharistije imaju unutar treće nastavne cjeline, Ljubav prema Bogu i sakramenti kršćanske inicijacije. Tu se obrađuju nastavne teme Poštivanje dana Gospodnjega i euharistija – izvor i vrhunac kršćanskog života.⁴⁴

Ukratko smo vidjeli kako je i gdje raspoređen govor o euharistiji u vjeronaučnim udžbenicima i vježbenicama, odnosno radnim bilježnicama za vjeronauk u osnovnim školama te udžbenicima za vjeronauk i Programu nastave katoličkoga vjeronauka za srednje škole. No on ne iscrpljuje sav moguć govor i doprinos školskoga vjeronauka u senzibiliziranju učenika za sudjelovanje u euharistijskom slavlju.

3. Razli•iti govori o euharistiji unutar školskoga vjeronauka

O euharistiji unutar školskoga vjeronauka može se govoriti na različite načine. Svrha i ciljevi školskoga vjeronauka su deficitarni,

⁴⁰ Usp. Odvažni svjedoci. Vjeronaučni udžbenik za drugi razred srednje škole, Katehetski salezijanski centar, Zagreb, 2004., str. 20.-21; 28; 30; 40.

⁴¹ Usp. Isto, str. 60.

⁴² Usp. Hrvatska biskupska konferencija, Program nastave katoličkoga vjeronauka za srednje škole, Katehetski salezijanski centar, Zagreb, 2002., str. 46.

⁴³ Usp. Isto, str. 56.

⁴⁴ Usp. Isto, str. 72.-73.

ako ovaj oblik vjerske pouke uz obrazovnu nema i odgojnu dimenziju, i to za komunitarnost i slavlja unutar župne zajednice.

Ono što školski vjeronauk nastoji pružiti prenošenjem vjerskih sadržaja (obrazovna dimenzija) jest i razvijanje osobnog stava i odnosa prema Trojstvenom Bogu.⁴⁵ To je u skladu s Apostolskom pobudnicom *Catechesi tradendae* u kojoj se kaže da je "konačni cilj kateheze uvesti čovjeka ne samo u dodir nego u zajednicu, u bliskost s Isusom Kristom".⁴⁶

Uvođenje učenika u zajednicu i bliskost s Isusom Kristom, događa se preko osobe vjeroučitelja. Ne treba posebno naglašavati riječi pape Pavla VI. iz *Evangelii nuntiandi*, kada govori o putovima evangelizacije: "Suvremeni čovjek radije sluša svjedoke negoli učitelje, ili ako sluša učitelje, sluša ih jer su svjedoci."⁴⁷ Put evangelizacije jest vjeroučitelj koji nije samo učitelj, odgajatelj, nego i svjedok.⁴⁸ Vjeroučitelj svojim konkretnim životom svjedoči da euharistija ima posebno mjesto u njegovu životu: riječju osobnog stava prema euharistiji unutar obrada nastavnih jedinica, a još više nego riječju prisutnošću sa svojim učenicima na euharistijskim slavljinama u župnoj zajednici. Vjeroučitelj koji shvaća euharistiju kao osobnu potrebu, a ne obvezu, koji sudjeluje srcem na euharistiji, može lako otkriti dubinu i bogatstvo same euharistije i to prenositi svojim učenicima. Prvo sredstvo evangelizacije Crkve jest svjedočanstvo izvornoga kršćanskog života predanog Bogu koje ništa nije kadro uništiti te onda i u bezgraničnoj revnosti predanog služenja bližnjemu.⁴⁹ Ante Mrvelj dobro primjećuje da je "pravi katekizam koji je otvoren svima, a shvatljiv i nepismenima ... baš život katehista",⁵⁰ tj. vjeroučitelja.

⁴⁵ Ovdje bih posebno naglasio djelo koje obrađuje tu tematiku: Albert Biesinger, Christoph Schmitt, *Gottesbeziehung. Hoffnungsversuche für Schule und Gemeinde*. Handbuch, Herder, Freiburg, Basel, Wien, 1998.

⁴⁶ Ivan Pavao II., *Catechesi tradendae*. Apostolska pobudnica o vjerskoj pouci u naše vrijeme, Glas Koncila, Zagreb, 1994., br. 80.

⁴⁷ Pavao VI., *Evangelii nuntiandi*. Apostolski nagovor o evangelizaciji u suvremenom svijetu, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2000., br. 41.

⁴⁸ Više o tome u: Rudi Paloš, Vjeroučitelj i njegova uloga u Hrvatskoj danas, u: *Kateheza* 16 (1994) 2, str. 94.-110; Ante Mrvelj, Formiranje katehista za katehezu modernog vremena, u: *Kateheza* 17 (1995) 2, str. 140.-151; Živko Kustić, Vjeroučitelj i nova evangelizacija, u: *Kateheza* 16 (1994) 2, str. 111.-121; Želimir Puljić, Katehete-odgojitelji, u: *Kateheza* 2 (1980) 3, str. 29.-33; J. Baloban, Duhovno-vjernički identitet vjeroučitelja, u: *Kateheza* 14 (1992) 1, str. 10.-23.

⁴⁹ Usp. Pavao VI.: *Evangelii nuntiandi*. Apostolski nagovor o evangelizaciji u suvremenom svijetu, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2000., br. 41.

⁵⁰ A. Mrvelj, Formiranje katehista za katehezu modernog vremena, u: *Kateheza* 17 (1995) 2, str. 144.

Sa svjedočanskom ulogom vjeroučitelja možemo odmah povezati vjerske sadržaje u nastavi školskoga vjeronauka kao put pripreme za euharistijsko slavlje. Riječ je zapravo o aktualizacijskom govoru prenošenja vjerskog sadržaja, oblikovanom u nastavne cjeline i nastavne jedinice, smještenog u cjelokupno događanje koje jednom riječju nazivamo Crkvom. To je aktualizacijski govor, u kojem vjerski sadržaj smještamo u konkretne biografije učenika i povezujemo sa životom i radom Crkve, konkretno, župne zajednice kao "određene zajednice vjernika trajno ustanovljene u partikularnoj Crkvi".⁵¹ Tako možemo školski vjeronauk shvatiti kao daljnju pripremu učenika za sakramente i uvijek prisutnim poticajem za život u župnoj zajednici.

Dobro su poznati metodički sustavi koji se koriste u nastavi školskoga vjeronauka. Svi ti metodički sustavi sadrže u sebi fazu aktualizacije.⁵² U toj fazi vjeronaučnog susreta želi se postići prijenos, primjena u osobnom pojedinačnom i zajedničkom životu učenika, ono što se u vjeronaučnom susretu doživjelo i spoznalo.⁵³ Ona je uvijek idealna za kratke mistagoške katehetske pouke euharistijskog sadržaja, konkretne poticaje, gdje se nastavni sadržaji školskoga vjeronauka povezuju sa značenjem i obilježjima euharistije!

U razvijanju razmišljanja o doprinosu školskoga vjeronauka u odgoju djece i mladih za euharistijsko slavlje, dolazimo i do važnih elemenata u oblikovanju samoga vjerskog odgojno-obrazovnog procesa, a to su sociogeni i antropogeni uvjeti adresata. Dolazimo do životnih situacija naših učenika, u koje smještamo i govor o euharistiji. Tome u pomoć priskaču, spomenuta socio-religijska istraživanja provedena u našoj zemlji i konkretne biografije učenika koje obilježavaju jedno razredno odjeljenje. Opći direktorij za katehezu naglašava kako "u organiziranju katehetskog djelovanja polazišna točka partikularne Crkve mora biti analiza situacije. (...) Analiza vjerske situacije posebice istražuje tri međusobno usko povezane razine: osjećaj za sveto, tj. ona ljudska iskustva koja se zbog svoje dubine nastoje otvoriti otajstvu; vjerski osjećaj, što znači konkretne načine shvaćanja i komunikacije određenog naroda s Bogom; i vjerske prilike, s različitom tipologijom vjernika. S tim je

⁵¹ Zakonik kanonskoga prava, Glas Koncila, Zagreb, 1996., kanon 515.

⁵² Usp. J. Baričević, Katehetsko-komunikacijski pristupi u susretu s biblijskim tekstovima, u: *Diacovensia* 2 (1994) 1, str. 110.-145.

⁵³ Usp. Isto, str. 126.

razinama povezano moralno stanje koje se živi s vrijednostima koje iz njega proistječu i sjenama ili najraširenijim protuvrijednostima.”⁵⁴

Učenici su, uz nastavnike i roditelje, subjekti odgojno-obrazovnog procesa ili nastave. Odgojno-obrazovni proces postoji zbog učenika. Oni kao mlada ljudska bića rastu i razvijaju se, a odgoj i obrazovanje daju podršku u cjelovitom rastu i razvoju učenika u svim dimenzijama,⁵⁵ pa tako i religioznoj.

Htio bih se kratko zadržati na roditeljima kao važnom čimbeniku odgojno-obrazovnog procesa. Ladislav Bogнар i Milan Matijević u svojoj Didaktici ističu kako “roditelji na vrlo različite načine i sami sudjeluju u pripremi i realizaciji odgojno-obrazovnog procesa, što kod njihove djece stvara određenu emocionalnu sigurnost, a odgojno-obrazovni proces čini bogatijim i dinamičnijim”.⁵⁶ Koliko se roditelji danas aktivno uključuju u odgojno-obrazovni proces u školama, pa onda i vjerski, zna svaki vjeroučitelj/ica za sredinu i školu u kojoj radi. Zato su vjeroučitelji svjesni da pred sobom imaju učenike s različitim životnim biografijama, na koje utječe i obiteljska religiozna atmosfera te onda iz učničkih perspektiva naviještaju Evanđelje, prenose određeni vjerski sadržaj, postavljaju ciljeve i zadaće vjeronaučnog susreta. “Teološki promišljen vjeronauk koji se nadovezuje na pozadinu učenikova ovosvjetskog iskustva ne želi prikriti ili ostaviti po strani otajstva i istine vjere, nego ih želi utjeloviti u konkretne povijesne i životne situacije.”⁵⁷ Vjeroučitelji znaju da je svako pojedino “razredno odjeljenje (ili grupa) ‘jedinstvo različitosti’.”⁵⁸

Zato je govor o euharistiji neminovan u nastavi školskoga vjeronauka. Nikada nije suvišan ili nepotreban. Aktualan je poticaj da učenici sa svojim obiteljima otkriju euharistijsko okupljanje kao srce nedjelje.⁵⁹ Hrani njihovu vjeru koja traži da se pred euharistiju

⁵⁴ Kongregacija za kler, Opći direktorij za katehezu, Nacionalni katehetski ured Hrvatske biskupske konferencije, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2000., br. 279.

⁵⁵ Usp. Ladislav Bogнар, Milan Matijević, Didaktika, Školska knjiga, Zagreb, 1993., str. 16.

⁵⁶ Isto, str. 17.

⁵⁷ Ana Thea Filipović, Školski vjeronauk i župna zajednica – prema odnosu povjerenja i suradnje, u: Kateheza 26 (2004) 3, str. 226.

⁵⁸ Filip Jelavić, Didaktika, Naklada Slap, Jastrebarsko, 1998., str. 67.

⁵⁹ Usp. Ivan Pavao II., Dies Domini. Apostolsko pismo biskupima, svećenicima, redovničkim zajednicama i vjernicima Katoličke crkve o posvećenju Dana Gospodnjega, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1999., br. 31.-54.

stane sa sviješću da se nalaze pred samim Kristom.⁶⁰ Ustanovivši euharistiju, Krist ju je darovao Crkvi "ne kao jedan dar, makar dragocjen među tolikim drugim, nego kao najizvrsniji dar, jer je dar njega sama, njegove osobe u njegovom svetom čovještvu, kao i njegova djela spasenja".⁶¹

Veliku mogućnost katehetske pouke izvan školskoga sata, pa i prostorije učionice, ima kutak za vjeronauk, bilo da je smješten negdje u školskoj zgradi (dio hodnika ili kata), bilo da je u učionici za vjeronauk. Različiti tematski fotogovori, plakati, tekstovi, izvješća o slavlјima u župnoj zajednici, nalaze svoje mjesto u kutku za vjeronauk. Svojim efektom reklame i tematskom poveznicom sa sadržajima vjeronaučnog kutka, može pružiti učenicima, ali i ostalom osoblju škole, govor o euharistiji i njezinu mjestu u životu vjernika.

4. Mogućnosti školskoga vjeronauka u odgoju djece i mladih za euharistijsko slavlje koje trebaju još više zaživjeti

Školski vjeronauk jedno je od važnih mjesta navještaja vjere. Nije običan školski predmet koji odabiru učenici i roditelji. Svjesni toga, vjeroučitelji kao navjestitelji vjere, njeguju svoje misionarsko poslanje u školi, što otvara put različitim oblicima školskoga pastoralala. Polje rada u školskom pastoralu je prostrano i obuhvaća školski i izvanškolski prostor u različitim učeničkim egzistencijalnim kontekstima.⁶²

Nas, u okviru ovog priloga, zanima dio školskoga pastoralala koji je usko povezan sa školskim vjeronaukom, a to je pastoralna dimenzija školskog vjeronauka. Odgoj za euharistijsko slavlje u temeljima je pastoralne dimenzije školskoga vjeronauka. Pastoralna dimenzija školskoga vjeronauka naglašava vjerničko prenošenje

⁶⁰ Usp. Ivan Pavao II., Ostani s nama Gospodine. Apostolsko pismo u Godini Euharistije, Izvještajna katolička agencija, Zagreb, 2004., br. 16.

⁶¹ Ivan Pavao II., Ecclesia de Eucharistia. Enciklika o Euharistiji i njenu odnosu prema Crkvi, Verbum, Split, 2003., br. 11.

⁶² Usp. Bernhard Kraus, Günter Wolf, Felder der Schülerpastoral, u: Albert Biesinger, Winfried Nonhoff, (ur.): Religionsunterricht und Schülerpastoral, Kösel, München, 1982., str. 66.-76. O pastoralu škole kao izazovu župnoj zajednici vidi i u: Hrvatska biskupska konferencija, Nacionalni katehetski ured, Župna kateheza u obnovi župne zajednice. Plan i program, Nacionalni katehetski ured Hrvatske biskupske konferencije - Hrvatski institut za liturgijski pastoral, Zagreb-Zadar, 2000., str. 139.-142.

i povezivanje vjerskih sadržaja sa životom i vjerskim situacijama učenika.⁶³ Ona pridonosi opravdanosti školskoga vjeronauka u školskom prostoru i cjelovitoj eklezijalnosti učenika.

U školama postoje liturgijske i biblijske skupine kao izvannastavne školske aktivnosti učenika. Te skupine također trebaju njegovati vjernički i svjedočiteljski odnos prema euharistijskom slavlju. One ne prenose samo dodatni vjerski sadržaj, nego ga povezuju s praksom. Voditelji i učenici u ovim skupinama mogu organizirati, u dogovoru sa svećenicima u župnim zajednicama, za same članove tih skupina, ali i za druge učenike, roditelje i osoblje škole, različita liturgijska slavlja prigodom nekih blagdana ili jakih liturgijskih vremena.

Tako dolazimo i do jačega povezivanja školskog vjeronauka i župne zajednice,⁶⁴ ono što žele i očekuju svi oni koji su vezani uz različita djelovanja Crkve. Župna zajednica ima svoje oblike vjerskog odgoja i obrazovanja koji se razlikuju od školskog vjeronauka, no ipak, školski vjeronauk i župna kateheza su nerazrješivo povezani. Iako se kroz školski vjeronauk sustavno "upoznaje katolička vjera u svim njezinim dimenzijama, tj. u učenju, slavljenju i življenju, ipak je za cjelovit odgoj potrebno uključivanje u određenu crkvenu, odnosno župnu zajednicu, u kojoj se raste i živi u vjeri, a što se postiže župnom katehezom".⁶⁵

Nakon godine Velikog jubileja koja je bila izrazito euharistijska godina, nakon Godine krunice, u kojoj je dano Otajstvo svjetla s petom deseticom o euharistiji, imamo i ovogodišnju Godinu euharistije, koja sve vjernike poziva na obnovu svijesti o euharistiji. "Godina Euharistije neka za sve bude dragocjena prilika za obnovu svijesti o neizmjernom blagu što ga je Krist povjerio Crkvi",⁶⁶ potiče papa Ivan Pavao II. u Ostani s nama Gospodine, apostolskom pismu upućenom episkopatu, kleru i vjernicima u povodu Godine

⁶³ Usp. B. Kraus, G. Wolf, *Felder der Schülerpastoral*, u: A. Biesinger, W. Nonhoff (ur.), *Religionsunterricht und Schülerpastoral*, Kösel, München, 1982., str. 70.

⁶⁴ Usp. A. Th. Filipović, *Školski vjeronauk i župna zajednica – prema odnosu povjerenja i suradnje*, u: *Kateheza* 26 (2004), 3, str. 221.-233.

⁶⁵ Poruka hrvatskih biskupa o vjeronauku u školi i župnoj katehezi, u: Hrvatska biskupska konferencija, Nacionalni katehetski ured, *Župna kateheza u obnovi župne zajednice. Plan i program*, Nacionalni katehetski ured Hrvatske biskupske konferencije–Hrvatski institut za liturgijski pastoral, Zagreb-Zadar, 2000., str. 158.

⁶⁶ Ivan Pavao II., *Ostani s nama Gospodine. Apostolsko pismo u Godini Euharistije*, Izvještajna katolička agencija, Zagreb, 2004., br. 29.

euharistije. U euharistiji imamo neiscrpno blago, samo što je ono često nedovoljno poznato i nedovoljno iskorišteno na dobrobit vjernika i cijeloga čovječanstva. O tom blagu progovara papa Ivan Pavao II., u Apostolskom pismu. To blago euharistije treba što više unositi u nastavu školskoga vjeronauka, i to ne samo ove godine, jer euharistija promiče kulturu dijaloga, zajedništvo u Crkvi, solidarnost u svijetu te djelatnu izgradnju pravednijeg društva,⁶⁷ sve ono za što se zalaže i školski vjeronauk.

Još dvije mogućnosti u školi gdje bi vjeroučitelj morao pružati odgoj za euharistijsko slavlje jesu razredništvo i roditeljski sastanci. U obje stvarnosti dolazi se do komunikacije s roditeljima. Uz učenike, i roditelje treba konstantno podsjećati na kršćanske dužnosti u vjerskom odgoju i sudjelovanju u životu župne zajednice. Razredništvo i roditeljski sastanci idealne su mogućnosti, u kojima se mogu ostvarivati suradnički odnosi u cjelovitom odgoju i obrazovanju između obitelji, škole i Crkve, odnosno župne zajednice. Za ovakav način kvalitetne suradnje svi (unutar trijade obitelj-škola-Crkva) moraju biti osposobljeni i otvoreni.

5. Zaključak

Da bi netko kao vjernik mogao aktivno sudjelovati u euharistijskom slavlju, da bi mogao donositi plodove u konkretnom životu, mora razumjeti ono što se događa u samom činu mise, ono što ona jest i što znači za život vjernika. Odgoj djece i mladih za euharistijsko slavlje jest slojevit odgoj. Pogrešno je misliti i očekivati da će školski vjeronauk učiniti sve u tom odgoju. On je samo jedan od čimbenika koji pridonosi cjelovitosti i kvaliteti odgoja učenika za euharistijsko slavlje.

Stvarnost našeg društva sa svim svojim popratnim obilježnostima (standard, različite ljestvice vrednota, nezaposlenost, unutarnja i vanjska politika, utjecaj mas-medija, itd.) u koju se uklapa i određena religiozna orijentiranost građana s diferenciranim odnosima prema Bogu i Crkvi "pridonosi" odgoju za euharistijsko slavlje. U takvom društvu žive naše obitelji, koje su sljedeći vrlo važan čimbenik u cjelokupnom vjerskom odgoju i obrazovanju, pa tako i u odgoju za euharistiju. U kakvom su stanju obitelji, najbolje nam pokazuju učenici s kojima se vjeroučitelji svakodnevno susreću.

⁶⁷ Usp. Isto, br. 26.-28.

Na sve to što se događa u društvu i svijetu župna zajednica ne može ostati po strani, nego pronalazi načine pastoralnog djelovanja po načelima vjernosti Bogu i osobi.⁶⁸

Iako je samo jedan od čimbenika u odgoju djece i mladih za euharistijsko slavlje, školski vjeronauk ima velike mogućnosti pridonositi razvoju tog odgoja, koje svakako treba iskoristiti.

Škola i školski vjeronauk mjesto su djelovanja Crkve. Zato se ne smije zaboraviti pastoralna dimenzija školskog vjeronauka. Međudjelovanje učenika sa svojim životnim situacijama i vjerskih sadržaja daje odgovore na temeljna ljudska i vjernička pitanja, te uspostavlja pravilan odnos između Stvoritelja i stvorenja. Ta dimenzija otvara put školskom pastoralu i osoba vezanih uz školu. Osobno mislim da je pastoral škole u svojim različitim oblicima, doprinos Crkve društvu, u razvoju čovjeka u svim njegovim dimenzijama.

Dobro organizirani školski pastoral, pridonosi izgradnji župnih zajednica kao zajednice zajednicâ, kao zajednica osvjedočenih vjernika koji se spremaju živjeti od vjere i djelovati iz vjere u Crkvi i društvu, a izbjegava pastoralne modele župnih zajednica poput narodnocrkvene zajednice i zajednice – servisne stanice.⁶⁹

Da bi odgoj djece i mladih za euharistijsko slavlje bio što kvalitetniji, potrebno je provoditi permanentnu izobrazbu vjeroučitelja o euharistiji. Euharistija je preveliko blago da bi se govor o njoj sveo samo na strukturu mise i ono što se donosi o euharistiji u određenim nastavnim jedinicama pojedinih godišta. Nastavni sadržaji školskoga vjeronauka imaju svoje oživotvorenje u povezivanju sa značenjem i obilježjima euharistije. U permanentnu izobrazbu vjeroučitelji stalno osobno ulažu, a to čine i institucije koje su zadužene za permanentno obrazovanje vjeroučitelja na nacionalnoj, nad/biskupijskoj i regionalnoj razini.

Odgoj za euharistiju dotiče nekoliko grana praktične teologije, zato su o njemu pozvani promišljati liturgičari, katehetičari, religiozni pedagozi, pastoralisti i pastoralci. Ovdje bih htio spomenuti Direktorij

⁶⁸ Usp. Kongregacija za kler, Opći direktorij za katehezu, Nacionalni katehetski ured Hrvatske biskupske konferencije, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2000., br. 145.

⁶⁹ Značajka modela narodnocrkvene zajednice jest da čovjek svojim krštenjem ulazi u tu zajednicu. Onaj koji je u toj zajednici ne može biti nekršten. Svećeničko služenje se sastoji u minimalnoj ponudi u odnosu na mise, sakramente, sakramentalije i pobožnosti. Model zajednice kao servisne stanice, sastoji se u pružanju vjerskih usluga po potrebi vjernika. Usp. J. Balaban, Pastoralni izazovi Crkve u Hrvata, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1992., str. 74.-75.

o misama s djecom,⁷⁰ koji je donio mnoge mogućnosti u slavlju euharistije s djecom, a nije mu posvećeno dovoljno pozornosti u našem liturgijsko-katehetsko-pastoralnom promišljanju i djelovanju!

Usudio sam se na ovakav način razmišljati o odgoju djece i mladih za euharistijsko slavlje. Govor o euharistiji govor je o životu koji nam Bog daruje. Naša sekularizirana kultura zaboravlja Boga i odgaja čovjeka da bude samome sebi dovoljan.⁷¹ Utjeloviti euharistiju "u svakodnevni život, ondje gdje se radi i živi – u obitelji, u školi, u tvornici, u najrazličitijim područjima života – znači među ostalim, svjedočiti da se ljudska stvarnost ne opravdava neovisno od Stvoritelja".⁷²

Život vjernika danas doživljava brze promjene i transformacije. Vjeroučitelji ne smiju zaostajati za tim promjenama, jer bi izgubili na svojoj svježini i aktualnosti. Oni moraju znati čitati znakove vremena i po njima djelovati, jer Bog i njegova poruka žele doći do svakoga i u svako doba.

CONTRIBUTION OF SCHOOL CATECHISM TO EDUCATION OF CHILDREN AND THE YOUNG FOR THE CELEBRATION OF EUCHARIST

Summary

The article deals with the positive task of Catholic catechism in primary and secondary schools to teach correct understanding and accepting of the Eucharist. However, school catechism is not the only factor in the pupil's life to create a true picture of Eucharist. In the analysis of the subject the author starts from the religious reality of Croatian society. In that religious diversity one can find the pupils and the families they come from, as well as their particular (non)openness to religious life and contents and, accordingly, to the sacrament of Eucharist as well.

The article brings an overview of the texts speaking on the Eucharist in the schoolbooks and workbooks for catechism in

⁷⁰ Sveta kongregacija za bogoštovlje, Direktorij o misama s djecom, Glas Koncila, Zagreb, 1984.

⁷¹ Usp. Ivan Pavao II., Ostani s nama Gospodine. Apostolsko pismo u Godini Euharistije, Izvještajna katolička agencija, Zagreb, 2004., br. 26.

⁷² Isto.

primary and secondary schools, various ways of talking about the Eucharist within the framework of school catechism, as well as of the possibilities of school catechism in education of children and the young for the celebration of Eucharist, which is yet to take hold more intensively.

Key words: Eucharist, education, pupils, school catechism, schoolbooks for catechism, workbooks for catechism, teachers of catechism, school pastoral.